

Hana Sodeyfi, Stefan Michael Newerkla, *Tschechisch. Faszination der Vielfalt. Lehrbuch für Anfänger und Fortgeschrittene mit Zeichnungen von Marie Gruscher-Mertl, Harrassowitz Verlag, Wiesbaden 2002, 604 s. + CD-ROM*

Vídeňská bohemistika má úctyhodně dlouhou tradici. V říjnu roku 2000 se na Vídeňské univerzitě konalo mezinárodní sympozium u příležitosti 225. výročí založení zdejší bohemistiky. Právě zde se v kuloárech účastníci této konference dozvěděli, že pracovníci pořádajícího Ústavu slavistiky Hana Sodeyfi a Stefan Michael Newerkla připravují pro své studenty novou učebnici českého jazyka. Tato učebnice vyšla koncem roku 2002 v nakladatelství Harrassowitz pod názvem *Tschechisch Faszination der Vielfalt. Lehrbuch für Anfänger und Fortgeschrittene* a 21. ledna 2003 byla oficiálně představena veřejnosti v průběhu večera na Velvyslanectví České republiky ve Vídni, a to za účasti českého velvyslance Jiřího Gruši a oficiálních představitelů rakouské bohemistiky.

Učebnice je příkladem moderní jazykové učebnice pro vysokoškolské studenty. Z koncepce učebnice je patrné, že její autoři odmítají myšlenku, že výuka cizího jazyka má být pro studenty především zábavou a hrou, ale že naopak zastávají názor, že učení se cizímu jazyku, má-li být opravdu efektivní, je náročná a namáhavá práce a že student potřebuje odpovídajícím způsobem náročnou učebnici. A takovou ve spolupráci s Ústavem germanistiky Masarykovy univerzity v Brně i připravili.

Učebnice sestává z předmluvy, seznamu použitých zkratk, přehledu deklinace substantiv a adjektiv, přehledu konjugace sloves, úvodních poznámek o fonetice a fonologii českého jazyka, z 29 rozsáhlých lekcí, seznamu použité literatury, abecedního gramatického rejstříku, z českého a německého rejstříku slovních jednotek vyskytujících se v učebnici a z přiloženého CD-ROMu s cca šedesátiminutovou nahrávkou výslovnostních cvičení a dialogů.

Základní koncepce prezentování české gramatiky nepochybně pochází z osvědčeného staršího skriptu Hany Sodeyfi *Tschechisch*¹. Výklad české gramatiky v této učebnici zasluhuje hlubší pozornost. V několika posledních letech mezi českými bohemisty, věnujícími se výuce češtiny jako cizího jazyka, je veden spor o to, jak cizincům složitosti české gramatiky co možná nejefektivněji prezentovat. Ustálily se v podstatě dvě koncepce, a to tzv. horizontální a vertikální. Obě mají své přednosti i své nedostatky a zdá se, že pro cizince, jejichž mateřština nemá vyvinutý pádový systém (například angličtina), je vhodnější koncepce horizontální a pro cizince, jejichž mateřština má v té či oné míře pádový systém vyvinutý (slovanské jazyky, ale třeba i němčina), je vhodnější koncepce vertikální.

¹ Sodeyfi Hana, *Tschechisch – Čeština*, Eigenverlag, Wien 1990, 230 s.

Při koncepci horizontální se studentům prezentují postupně jednotlivé pády, a to u všech deklinačních vzorů; při koncepci vertikální se prezentují jednotlivé deklinační vzory v celku.² Sodeyfi a Newerkla obě koncepce zdařile kombinují. Jak už bylo naznačeno, na úvod učebnice zařadili přehledné tabulky deklinačních a konjugčních vzorů, které v úvodních lekcích procvičují (uplatňují zde koncepci vertikální) a později se vrací k jednotlivým pádům, při jejich výkladu se věnují i jejich sémantice (koncepce horizontální), vrací se i k jednotlivým slovesným kategoriím. Tento postup jim umožňuje vracet se k již jednou probranému učivu, vhodně ho opakovat a procvičovat a i rozšiřovat o hlubší a detailnější poznatky. Stejný postup zvolila Sodeyfi i ve svém výše zmíněném skriptu a dodejme, že připomíná i koncepci, kterou zvolili i autoři učebnice *Tschechisch für Anfänger*³. Vídeňská učebnice dává za pravdu těm autorům, kteří i pro německy mluvící studenty preferují postup vertikální; z tohoto hlediska má i širší lingvodidaktický význam přesahující hranice Rakouska i Česka. Gramatické učivo je v učebnici podáváno přehledně, maximálně účelně a tak, aby jeho zvládnutí napomáhalo rozvoji komunikační kompetence studentů. Autoři volí v učebnici shodné vzory substantiv, adjektiv, zájmen i sloves s českými tradičními odbornými i školními gramatikami. Pro prezentaci českého slovesa se přidržují tradičního českého třídění sloves do pěti tříd, i když by možná bylo možné namítnout, že pro cizího zájemce o češtinu je vhodnější zvolit jiný způsob prezentace českého slovesa.⁴

Učebnice seznamuje studenty s bohatou slovní zásobou z nejrůznějších tematických oblastí. Autoři se až na výjimky v posledních kapitolách většinou omezují na slovní zásobu spisovného jazyka. Je třeba konstatovat, že lexikálních jednotek obsahuje učebnice opravdu velmi mnoho; to ale v žádném případě není na závadu této pomůcky, pouze to představuje jisté zvýšené nároky na studenty, a to bez ohledu na faktor času, který bude ovlivňovat práci s učebnicí. Tak například první lekce obsahuje 105 nových slov, druhá 98, čtvrtá 184 a 15. lekce 172 nových lexikálních jednotek. V této lekci navíc musí student zvládnout i tři stránky názvů zemí a států a tři stránky českých a německých místních jmen! Není divu, že se zde vyskytují i takové lexikální jednotky jako *senna* či *fulminantní*, z hlediska cizince učícího se česky jistě periferní.

² K tomu blíže viz Milan Hrdlička, *Cizí jazyk. Čeština*, nakladatelství ISV, Praha 2002 a Marie Hádková, *Vliv flexivnosti češtiny na její výuku jakožto cizího jazyka*, [in:] Milada Čadská a kol., *K některým problémům výuky češtiny jako cizího jazyka*, ÚJOP UK, Praha 1977, s. 44–55.

³ Jiří Hasil, Helena Hasilová, *Tschechisch für Anfänger mit Lösungsschlüssel und Kassette. Čeština pro německy mluvící začátečníky s klíčem ke cvičením a kazetou*, nakladatelství ISV, Praha 1995, 279 s. Srov. též Jiří Hasil, *Nový postup při výuce češtiny?*, [in:] Milada Čadská a kol., *K některým problémům výuky češtiny jako cizího jazyka*, ÚJOP UK, Praha 1997, s. 56–60.

⁴ K tomu viz Jiří Hasil, *Několik poznámek ke klasifikaci a prezentaci českého slovesa*, [in:] *Čeština jako cizí jazyk IV. Materiály ze 4. mezinárodního sympozia o češtině jako o cizím jazyku*, Univerzita Karlova, Praha 2002, s. 155–168.

Každá lecke obsahuje slovníček, v němž je slovo uvedeno česky a německy. Ohebná slova jsou účelně doplněna o svou gramatickou charakteristiku, u sloves najdeme údaj o vidu, o konjugační třídě a o vazbě slovesa, event. i obtížnější tvary, navíc je uvedena i vidová dvojice. Substantiva jsou charakterizována i formou genitivu singuláru, rodem (zvláštní pozornost je věnována slovům, jejichž rod je v češtině odlišný od němčiny), deklinačním vzorem a event. i dalšími obtížnými tvary atd. Slovníčky jsou tedy zpracovány tak, aby uživatelům učebnice v maximální možné míře napomáhaly zvládnout nejen českou slovní zásobu, ale i složitost (či mnohost) její gramatiky. Student tu má být opravdu čím fascinován.

Na začátku každé lecke najdeme úvodní texty. Některé jsou z pera autorů učebnice, jiné jsou převzaté z českého tisku, z české literatury (Seifert, Suchý, Horníček, Svěrák, Werich...), další jsou ukázkami autentických českých textů populárně naučných a odborných (přepis přednášky vůdčí osobnosti současné vídeňské bohemistiky prof. J. Vintra o J. A. Komenském), v učebnici najdeme i ukázky z české e-mailové korespondence. Texty přinášejí informace nejen o českých realitách, ale i o česko-rakouských kulturních stycích a také přinášejí informace kupříkladu o tradicích vídeňské a rakouské bohemistiky a slavistiky či informují o možnostech studia bohemistiky v České republice (opomenuta je zde ale možnost studia kupř. na českých Letních školách slovanských studií nebo na Ústavu bohemistických studií v Praze). Převážná většina textů má ale charakter ryze spisovný (i ukázky soukromé e-mailové korespondence mladých lidí v podstatě nepřekračují rámec spisovnosti), bylo by možná vhodné zařadit do učebnice (aby ona fascinace mnohostí byla ještě větší) i texty nespisovné, obecně české, nářeční apod. V některých textech působí poněkud cizorodě skloňování německých místních jmen (např. *J sme na Příkopech – Grabenu; Medvědy můžeš vidět i ve Wiener Neustadt.*; *Na cestě do Kroměříže si můžeme prohlédnout i Dürnkrot na Moravském poli*; [...] *v tělocvičně české školy na Sebastianplatzu 3, ve III. vídeňském okrese*; [...] *v Bäckerstraße*), i když ve vídeňské češtině je to pravděpodobně jev pocíťovaný neutrálně. Naproti tomu v učebnici najdeme název vídeňského divadla Burgtheater přeložený do češtiny (*Hradní divadlo*), přestože se tento název v českém kulturním prostředí téměř nikdy nepočesťuje. V učebnici najdeme jen minimální počet jistých faktických či stylistických nepřesností (číšník nám v české restauraci nenabídne *svíčkovou s rýží* – svíčková se jí zásadně s knedlíkem – ani *povidlové tašky* – správně *taštičky*).

Každá lecke obsahuje i celou řadu nápaditých, účelných a praktických cvičení. Jejich zadání jsou převážně psána německy, až od 16. lecke se objevují i zadání česká. Zpočátku převládají cvičení v podstatě gramatická, postupně s rostoucí jazykovou kompetencí studentů narůstá i počet cvičení rozvíjejících mluvní dovednosti. Objevují se i cvičení doplňovací, transformační, stylizační, překladová a cvičení rozvíjející komunikační kompetenci studentů, a to v oblasti mluveného i psaného jazyka. Zvláště je třeba ocenit velké množství cvičení překladových (z němčiny do češtiny i z češtiny do němčiny). Je potěšitelné, že autoři učebnice si jsou vědomi jejich významu při výuce cizího jazyka, přestože moderní lingvodidaktika ve valné většině překlad ve

výuce zavrhuje. Právě četnost a různorodost cvičení patří spolu s prezentací gramatiky k největším přednostem učebnice.

Kamenem úrazu většiny učebnic češtiny jako cizího jazyka jsou dialogy. Jak známo, čeština v podstatě postrádá vrstvu spisovného mluveného hovorového jazyka, „salónní češtinu“. Ta se v průběhu historického vývoje uživatelů českého jazyka v české společnosti prostě „nestihla“ vytvořit (zpočátku tuto roli plnila němčina, později tu nebyly společenské podmínky, v nichž by tato vrstva spisovného jazyka mohla vzniknout). To je historický fakt. Dnes je v celém českém jazykovém společenství v těchto situacích užíváno substandardních forem češtiny a převahu mezi nimi na celém území nabývá postupně (i když se to Moravanům příliš nelíbí) obecná čeština. Jak upozornil už Pavel Eisner⁵, cizinec, učící se česky, je vlastně nucen učit se jazyky dva: spisovný a nespisovný. Autor dialogů v učebnicích češtiny jako cizího jazyka z tohoto hlediska nemá vůbec jednoduchý úkol. Napsat ve spisovné češtině živý, přirozený, nestrojený dialog, jehož tématem jsou navíc učebnicová fakta, je úkol nesnadný, ba přímo neuskutečnitelný. A ani H. Sodeyfi a S. M. Newerklovi se nepodařilo tento úkol zvládnout beze zbytku. Řada dialogů v učebnici je umělých, nemluvných, formálních, v podstatě bezobsažných. Tato skutečnost vynikne zvláště při poslechu nahrávky na CD-ROMu. Navíc nahrávka působí amatérským dojmem. Neprofesionální mluvčí užívají „didaktizované“ školské dikce, volí příliš pomalé tempo řeči (které by snad bylo pochopitelné v úvodních lekcích, v lekcích závěrečných je evidentně na závalu), které rozbíjí přirozený melodický průběh české věty, ozývají se různé rušivé pazvuky atd.

Zvláštní pozornosti si naopak zaslouží polygrafické zpracování učebnice. Vkusné nápadité a praktické desky, perfektní tisk, dokonalé výtvarné zpracování, účelné funkční ilustrace, využití barevného tisku a podtisku, názorné bezchybné a přehledné tabulky i kvalitní křídový papír slouží ke cti nakladateli i autorům. Je třeba též ocenit dokonale provedené korektury – v celém textu byly při zběžném pročtení učebnice zaznamenány pouze dva překlepy (*vegán* na s. 344 a *zájměna* na s. 486)!

Vysokoškolská učebnice vídeňských autorů Hany Sodeyfi a Stefana Michaela Newerkly se, nehlédě na výše uvedené kritické poznámky marginální povahy, řadí k vynikajícím učebním pomůckám pro výuku češtiny jako cizího jazyka; svými kvalitami si jistě vydobude čelné místo na trhu v Rakousku i v dalších německy mluvících zemích a nepochybně i v Česku. Jednoznačně lze konstatovat, že dělá čest svým

⁵ „Milujete češtinu spisovnou, či hovorovou? Jsou to jazyky dva, a do té míry dva, a nikoli jeden, že klidně můžete od francouzského jazykozpytce převzít poznatek, jež razil o rozdíl mezi spisovnou a hovorovou franštinou: člověk, který by mluvil spisovně, působil by dojmem člověka abnormálního, připadal by nám bláznem. Kondicionál je v této větě proto, že takový člověk vůbec nežije, bohudík. Představte si tvora, který by ústně chtěl něco *platiti*. Vyrázili byste s ním dveře, já nejinak. Tedy: již z tohoto hlediska milujete jazyky dva, milujete-li češtinu. Jsou tak rozdílné, že se cizinec každému z nich musí učit zvlášť“ (Pavel Eisner, *Rady Čechům, jak se hravě přiučiti češtině*, Academia, Praha 2002, s. 10).

autorům, dobře reprezentuje vídeňskou bohemistiku a dokumentuje její vysokou odbornou i pedagogickou úroveň. Ať ona mnohost podob českého jazyka, zmíněná v podtitulu učebnice, fascinuje co nejvíce studentů!

Jiří Hasil, Praha

Książki nadesłane do redakcji „Bohemistyki”

Milan Hrdlička, *Cizí jazyk. Čeština*, ISV nakladatelství, Praha 2002, 150 s., ISBN 80–85866–98–6.

Zbiór studiów o problematyce języka czeskiego jako obcego. Są to wybrane teksty Autora, który poświęcił się glottodydaktyce. Celem publikacji jest przynieść określone spojrzenie na język czeski jako na język obcy, a przede wszystkim wytworzyć zainteresowanie jej dalszym badaniem i kompleksowym opracowaniem. Poszczególne szkice to *Vyučovací metody cizích jazyků a čeština jako cizí jazyk*, *Mluvnice a čeština jako cizí jazyk*, *Komunikace, komunikativnost a čeština jako cizí jazyk*, *Český národní jazyk a čeština jako cizí jazyk*, *Vybrané otázky výuky češtiny jako cizího jazyka*.

***Wyraz i zdanie w językach słowiańskich 3. Opis, konfrontacja, przekład.*
red. Iwona Łuczków, Jan Sokolowski, Wydawnictwo Uniwersytetu
Wrocławskiego, Wrocław 2002, 346 s., ISBN 83–229–2236–1.**

Jest to zbiór artykułów wygłoszonych na piątej międzynarodowej konferencji naukowej pod tym samym tytułem, która odbyła się w dniach 23–25 listopada 2000 r. w Instytucie Filologii Słowiańskiej Uniwersytetu Wrocławskiego we Wrocławiu. Prezentowane w nim prace dotyczą zarówno analizy materiału poszczególnych języków słowiańskich, jak i konfrontacji dwu lub więcej języków. W tomie zamieszczono 48 artykułów autorów z Czech, Serbii, Macedonii, Rosji, Ukrainy, Białorusi, Litwy, Francji, Niemiec i Polski.

Přednášky z XLV. běhu Letní školy slovanských studií, vědecký redaktor Jan Kuklík, Univerzita Karlova v Praze, Praha 2002, 268 s., ISBN 80–7308–023–0.

Jest to kolejny tom z serii wykładów, wygłoszonych przez naukowców czeskich podczas letniej szkoły języka, literatury i kultury czeskiej, zorganizowanej po raz 45 w Pradze w dniach 27.07.–24.08.2001 r. Jak co roku, również w tym wzięło w niej udział prawie 200 uczestników. Zaproponowany uczestnikom kursu cykl wykładów